

De leerling aan het woord

Belevingsonderzoek
onderwijs Nederlands in de
buurtaalregio's

Inhoud

1	Samenvatting en aanbevelingen	7
1.1	Hoofdconclusies	8
1.2	Aanbevelingen en acties	8
2	Dankwoord	10
3	Inleiding	11
3.1	Doel van het onderzoek	11
4	Werkwijze	12
4.1	Samenwerking met de regio's	12
5	Het vak Nederlands in het middelbaar onderwijs in de buurtaalregio's	14
5.1	Nedersaksen	14
5.2	Noordrijn-Westfalen	15
5.3	Oost-België	15
5.4	Wallonië en Brussel	15
5.5	Noord-Frankrijk	15
6	De beleving van de Nederlandse taal	16
6.1	Interessant en nuttig	16
6.2	Interpretatie van de resultaten	17
6.3	Maar mooi?	17
7	De beleving van het onderwijs Nederlands	19
7.1	Een ruime voldoende	19
7.2	En de lesinhouden?	19
7.3	Cultuur	21
7.4	Genoeg gepraat?	22
7.5	Dwarsverbanden	25

8	De beleving van Nederland en Vlaanderen	26
8.1	Bekendheid met Vlaanderen en Nederland	26
8.2	Bekende persoonlijkheden	26
8.3	Bezoek aan het buurland	27
8.4	Interesse voor Vlaanderen en Nederland	27
9	Conclusies	30
9.1	Goede basis	30
9.2	De leerling aan het woord	30
9.3	Cultuur, actualiteit, het leven in Nederland en Vlaanderen	30
9.4	Integrale aanpak	31
10	Aanbevelingen en acties	32
10.1	Aanbevelingen richting onderwijsveld en beleidsorganisaties	32
10.2	Acties Taalunie in samenwerking met haar partners	33
10.3	Tot slot	34
	Colofon	35

1 Samenvatting en aanbevelingen

Het kind centraal stellen in het leerproces is een brede ontwikkeling in het onderwijs. Toch worden de leerlingen maar zelden naar hun mening gevraagd. De Taalunie vond het interessant om te weten wat de leerlingen vinden van het onderwijs Nederlands als vreemde taal in de buurlanden van Nederland en Vlaanderen.

Het belevingsonderzoek naar het onderwijs Duits in Nederland door het Duitsland Instituut Amsterdam was daarvoor de inspiratie. De Taalunie koos wel voor een andere opzet van het onderzoek: vanaf het begin heeft ze nauw samengewerkt met partners in de regio's. Van het opstellen van de vragen, tot het formuleren van acties en beleid op basis van die conclusies, het gebeurde allemaal in overleg met experts uit deze gebieden.

Ongeveer 3.000 leerlingen zijn individueel bevroegd over hun mening over het onderwijs Nederlands en over wat ze vinden en weten van Vlaamse en Nederlandse cultuur, de actualiteit en de Nederlandse taal. Middelbare scholieren in Noord-Frankrijk, Wallonië en Brussel, Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en Oost-België namen eraan deel. De meesten volgden algemeen vormend onderwijs. Ook is hun gevraagd welke wensen ze hebben om het

onderwijs te verbeteren. Daarna is ook een zestigtal docenten een vragenlijst voorgelegd.

De uiteindelijke doelstelling van dit onderzoek is deze vraag te beantwoorden: hoe kan de Taalunie met haar partners het onderwijs Nederlands als buurtaal (nog) beter ondersteunen in de komende jaren? Een aanpalende doelstelling is de mogelijkheid benutten om de vijf buurtaalregio's meer te laten samenwerken bij de ondersteuning van het onderwijs Nederlands. Twee klankbordgroepen met experts uit diverse geledingen van het onderwijs, hebben meegewerkt aan de analyse van de resultaten en ze hebben suggesties geformuleerd voor verbeteringstrajecten.

Voor elke regio is het aantal deelnemende leerlingen dusdanig dat er verantwoorde conclusies kunnen worden getrokken. De scholen hebben echter op basis van vrijwilligheid deelgenomen waardoor er geen sprake is van een willekeurige steekproef die representatief is.

1.1 Hoofdconclusies

De Nederlandse taal wordt vrij positief beoordeeld als een mooie en interessante taal, met name in de Duitstalige gebieden. In de Franstalige gebieden wordt het Nederlands als minder gemakkelijk en minder mooi ervaren. Leerlingen zien het nut van het Nederlands voor hun kansen op de arbeidsmarkt, maar meestal in de eigen regio. De leerlingen zijn over het algemeen tevreden over hun keuze voor het onderwijs Nederlands en hebben er in de meeste gevallen plezier in.

Het aanbod van diverse vaardigheden en de variatie in de thema's worden vrijwel overal positief beoordeeld. Ook de docenten krijgen een ruime voldoende en de leerlingen vinden in meerderheid dat hun docent goed omgaat met fouten die worden gemaakt. Tijdens de lessen spreken de docenten in de Duitstalige gebieden duidelijk meer Nederlands dan in de Franstalige gebieden. Veel leerlingen vragen om extra aandacht voor de luistervaardigheid. Maar ook voor de spreekvaardigheid vraagt een ruime meerderheid van de leerlingen meer aandacht. Dat komt overeen met de mening van de experts in de klankbordgroepen: die ervaren het spreken door docent en leerlingen als onvoldoende. De docenten Nederlands zelf willen die spreekvaardigheid ook versterken en geven aan daarbij graag ondersteund te worden. Met name door de diverse niveaus in een groep is de spreekvaardigheid bevorderen moeilijk voor hen.

De actualiteit wordt slechts mondjesmaat aangeboden. Ook bij open vragen blijken veel leerlingen onbekend met wat er speelt in Nederland en Vlaanderen. Voor de leerlingen is aandacht voor kennis van land en volk belangrijk. Ze willen graag meer weten over beide Nederlandstalige gebieden. In Duitstalige gebieden is met name Vlaanderen onbekend. Over de Nederlandse en Vlaamse cultuur - ook de jongerencultuur - weten de leerlingen weinig. Ze geven aan erg geïnteresseerd te zijn in bezoeken aan Nederlandstalige gebieden en in partnerschappen met scholen aldaar.

1.2 Aanbevelingen en acties

- Het is belangrijk om de spreekvaardigheid sterk te stimuleren en de lesgevers daarbij te ondersteunen met pedagogisch-didactische nascholing en opfriscursussen voor hun eigen taalvaardigheid (of combinaties daarvan). Er is meer lesmateriaal nodig voor spreekvaardigheid. De Taalunie zal meewerken aan de verzameling, ontwikkeling en verspreiding daarvan. Ze zal experts op dit terrein bijeenbrengen om dat te ondersteunen.

Spreekopdrachten uitvoeren in kleinere groepen kan de spreekvaardigheid versterken.

- Ook de luistervaardigheid verdient een belangrijkere plaats in het dagelijkse onderwijsproces. De Taalunie zal initiatieven ontwikkelen om met name voor beginnende leerders meer materiaal ter beschikking te stellen. De promotie van het doeltaalvoertaalprincipe verdient meer aandacht, zeker in de Franstalige gebieden.
- De actualiteit en het dagelijks leven in Vlaanderen en Nederland verdienen een grotere rol, waar mogelijk in combinatie met (jongeren)cultuur en met voor de jeugd aansprekende thema's. De Taalunie zal een wekelijkse set lesmateriaal over actuele thema's ontwikkelen.
- Trainingen kunnen lesgevers meer bekend maken met de jongerencultuur (rap, poetryslam, bloggers, YouTubers enz.) in Nederland en Vlaanderen. Ook worden er suggesties gedaan om vormen van

jongerencultuur in te zetten voor het onderwijs Nederlands.

- Een nader te bepalen (digitaal) medium over het Nederlands, Nederland en Vlaanderen kan objectieve informatie verschaffen voor het onderwijs. De Taalunie zal een lesmodule laten ontwikkelen om leerlingen bewust te maken van de manier waarop ze hun mening vormen over culturen, talen en bevolkingsgroepen.
- De Taalunie zal lesgevers inhoudelijk ondersteunen bij de organisatie van samenwerkingsprojecten met scholen in Vlaanderen en Nederland, mogelijk in de vorm van een draaiboek voor schoolpartnerschappen. Daarnaast wil ze de toekenning van labels als Euregioprofielschool en Euregioschool langs het gehele grensgebied ondersteunen.
- De Taalunie gaat een terugkoppeling van de resultaten van dit onderzoek organiseren naar alle relevante partners en naar de leerlingen. Dat laatste mogelijk via een korte video en een lesbrief waarmee lesgevers de resultaten kunnen bespreken in de klas. De Taalunie wil graag in contact blijven met de docenten en hun klassen en zal daarvoor een interactieve pagina inrichten op haar website.
- De versterkte aandacht voor het spreken en de andere genoemde thema's mogen niet ten koste gaan van de vaardigheden lezen en schrijven. Een integrale aanpak met slimme combinaties van bijvoorbeeld actualiteit met luister- en spreekvaardigheid is interessant.

Voor bovengenoemde acties zal de samenwerking tussen en met de vijf buurtaalregio's van grote meerwaarde zijn. De Taalunie is daarbij de bindende factor en de klankbordgroepen blijven een belangrijke rol spelen.

2 Dankwoord

De Taalunie wil graag haar dank uitspreken voor de medewerking en prettige samenwerking met de overheden en onderwijsinstanties in Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen, Oost-België, Wallonië, Brussel en Noord-Frankrijk. Zonder hun medewerking zou het niet mogelijk zijn geweest het belevingsonderzoek uit te voeren. Het is niet vanzelfsprekend dat deze overheden andere organisaties in ‘de keuken van hun onderwijs’ laten kijken. Daarnaast zijn wij alle docenten en leerlingen zeer dankbaar dat zij de tijd hebben genomen om de enquêtes in te vullen. Dankzij hun antwoorden hebben we inzicht gekregen in hun beleving van het onderwijs Nederlands.

De Taalunie wil graag het Duitsland Instituut Amsterdam bedanken voor het delen van de inzichten en ervaringen die zij hebben opgedaan tijdens de uitvoering van het belevingsonderzoek Duits in Nederland. Dat heeft de Taalunie uitstekend op weg geholpen.

Voor de Franstalige gebieden

- Nettie Abbring (Collège Franklin)
- Nicole Bya (SeGEC)
- Jean Collin (CPEONS)
- Pauline Degrave (Université catholique de Louvain)
- Marthe Deldicque (École Active)
- Ruben in 't Groen (Inspection Générale)
- Véronique Langhendries (WBE)
- Philippe Lefèvre (Inspection)
- Angélique Maghe (CAF)
- Antoinette Mantione (Académie de Lille)
- Laurent Rasier (Université de Liège)
- Folkert de Vries (Universiteit Maastricht)
- Monique Winckel (Académie de Lille)

Verder willen we graag een speciaal dankwoord richten aan Laurence Mettwie van de Universiteit van Namen die tijdens de voorbereiding en uitvoering van het onderzoek, de Taalunie heeft geadviseerd.

Tijdens de onderzoeksperiode hebben twee stagiaires van de Zuyd Hogeschool, Dennis Brands en Philippe Felix, meegewerkt aan de uitvoering van het onderzoek.

Wij danken ook de klankbordgroepen voor hun feedback op de resultaten. Zij konden met hun kennis van het werkveld, dikwijls verklaringen geven voor zaken die anders niet juist geïnterpreteerd zouden zijn. Tevens gaven ze waardevolle suggesties voor nieuw beleid en te ondernemen activiteiten om de docenten te ondersteunen en de kwaliteit van het onderwijs Nederlands te verbeteren. Hieronder de deelnemers aan deze klankbordgroepen:

Voor de Duitstalige gebieden

- Claudia Bernkopf Spicker (NLSCHB Niedersachsen)
- Christiane Borchers (BZR Düsseldorf)
- Rita Fabeck (Maison des Langues)
- Astrid Geschwind (BZR Köln)
- Ulrike Langerock (BZR Düsseldorf)
- Alexander Molz (Fachverein Niederländisch)
- Stephanie Palm (Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft)
- Philippe-Henry Porschen (BZR Münster)
- Ulrike Schwartz (BZR Münster)
- Martin Teuber (BZR Düsseldorf)
- Stephan Ulrichs (Studienseminar Leer)
- Elsiné Wortelen (Ministerium Niedersachsen)

3 Inleiding

Iedere week buigen ruim 170.000 middelbare scholieren zich over hun schoolboeken Nederlands in Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen, Oost-België, Wallonië, Brussel en Noord-Frankrijk. Deze groep is omvangrijk te noemen als we hem vergelijken met het aantal van 13.500 studenten Nederlands in het hoger en universitair onderwijs over de gehele wereld. Het belang van dit onderwijs is groot: het draagt bij aan goede economische, culturele en wetenschappelijke samenwerking, met name in de grensregio's. De grensoverschrijdende arbeidsmarkt wordt daardoor bevorderd. Bovendien brengt het leerlingen persoonlijke en culturele verrijking, doordat zij kennismaken met de Nederlandse taal en de Nederlandse en de Vlaamse cultuur.

De Taalunie heeft als opdracht dit onderwijs te ondersteunen. Dat doet ze in nauw overleg met de verantwoordelijke overheden, die het beleid bepalen. In alle buurtaalregio's zetten leerkrachten zich in voor kwaliteitsvol onderwijs Nederlands. Om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen en te vergroten, is het van belang om die van tijd tot tijd te evalueren. Die evaluatie kan de vorm krijgen van een onderzoek naar de manier waarop de leerlingen en docenten het onderwijs beleven. Dat past uitstekend bij het motto dat de Taalunie al jaren geleden omarmd heeft, namelijk: de gebruiker centraal.

De leerling wordt steeds meer als de spil in het leerproces gezien. Het is daarom dat de Taalunie dit belevingsonderzoek heeft uitgevoerd in Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen, Oost-België, Wallonië, Brussel en Noord-Frankrijk.

3.1 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om meer te weten te komen over de manier waarop leerlingen en

lesgevers het onderwijs Nederlands beleven en ervaren. Ook wilde de Taalunie meer te weten komen over de houding van leerlingen ten opzichte van de Nederlandse taal en de Nederlandse en Vlaamse cultuur. Uit eerder onderzoek is inmiddels bekend dat een positieve houding ten opzichte van een taal en de sprekers daarvan leidt tot een beter taalleerproces.

De resultaten van een uitvoerige enquête onder de leerlingen, werd geanalyseerd in nauwe samenwerking met experts uit de klankbordgroep, om zo adviezen en activiteiten te kunnen formuleren om het onderwijs Nederlands als buurtaal beter te ondersteunen en waar mogelijk de leerlingen meer te motiveren.

Die adviezen kunnen door beleidsmakers en het onderwijsveld worden gebruikt wanneer zij het vak Nederlands organiseren en vormgeven. Daarnaast formuleert de Taalunie aan de hand van de uitkomsten eigen beleidslijnen en actiepunten voor een betere ondersteuning van het onderwijs.

Daarenboven kan dit onderzoek leiden tot activiteiten die gezamenlijk door meerdere regio's of misschien wel alle regio's worden opgepakt in samenwerking met de Taalunie. Die samenwerking geeft dan invulling aan het protocol van overeenstemming dat de Taalunie met deze vijf regio's heeft opgesteld.

Een uitvoerigere verslaglegging van dit onderzoek, bestaande uit onder meer de vragenlijsten en een serie grafieken, is te vinden op de website van de Taalunie:

<https://taalunie.org/informatie/294/belevingsonderzoek-de-leerling-aan-het-woord>

4 Werkwijze

In 2010 en 2017 heeft het DIA, Duitsland Instituut Amsterdam, een belevingsonderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van leerlingen met het onderwijs Duits op middelbare scholieren in Nederland (<https://duitslandinstituut.nl/belevingsonderzoek-2017>). Gezien de interessante aanpak en de uitkomsten heeft de Taalunie zich voor haar werkwijze op hoofdlijnen laten inspireren en adviseren door het DIA.

Dat geldt zeker voor de instrumenten voor de bevraging van de leerlingen: de vragenlijsten voor leerlingen en docenten zijn gebaseerd op de lijsten die het DIA gebruikte. Wel zijn de vragenlijsten voor dit onderzoek op sommige plaatsen aangepast en aangevuld. De vragen zijn geheel anoniem en in de 'moedertaal' (schooltaal) van de leerling gesteld. De leerlingen hebben op hun school via de computer geantwoord. Een erg klein gedeelte van de leerlingen heeft de vragen op papier beantwoord. Bij het opstellen van de vragenlijst voor de docenten is nadrukkelijk rekening gehouden met de prioriteiten die uit de leerlingenbevraging naar voren zijn gekomen. In dit verslag gaan we vooral in op de kwantitatieve resultaten die voortkomen uit de gesloten vragen van de enquête.

De bevroegde leerlingen bevonden zich in de leeftijdsgroep van 14-16 jaar. De scholen en docenten hebben op vrijwillige basis deelgenomen. Daardoor is de steekproef niet representatief. Ook is de deelname van scholen voor beroepsonderwijs sterk ondervertegenwoordigd, waardoor dit onderzoek in feite te beschouwen is als een onderzoek binnen het algemeen vormend onderwijs. Slechts in enkele gevallen kijken we even specifiek naar de leerlingen uit het beroepsonderwijs.

Daarentegen ligt voor iedere regio het aantal deelnemers boven het minimumaantal om over een getalsmatig betrouwbare steekproef te kunnen spreken. De verdeling over de vijf gebieden was als volgt:

▶ Wallonië/Brussel:	1157
▶ Noord-Frankrijk:	177
▶ Nedersaksen	524
▶ Noordrijn-Westfalen	753
▶ Oost-België:	212

Ook de deelname aan het docentenonderzoek was op vrijwillige basis. In totaal hebben 62 docenten uit de diverse gebieden per computer een serie vragen beantwoord die vooral dieper ingingen op enkele opmerkelijke resultaten uit de leerlingenondervraging.

4.1 Samenwerking met de regio's

Vanaf het eerste moment heeft de Taalunie een nauwe samenwerking gezocht en ook gevonden met onderwijsoverheden, experts, inspecties, lerarenopleidingen, nascholingsinstituten, onderzoekers, docentenverenigingen, schoolleidingen en docenten in de vijf regio's. Voor de Taalunie is het belangrijk dat dit onderzoek ook een meerwaarde voor deze diverse groepen heeft en dat de uitkomsten ervan in de regio's breed gedragen worden.

De contacten zijn in sommige gevallen een op een geweest, maar om de onderlinge uitwisseling te bevorderen, zijn twee zogenaamde klankbordgroepen gevormd. Die groepen bestaan uit vertegenwoordigers van de diverse geledingen, die ieder vanuit een eigen perspectief betrokken zijn bij het onderwijs Nederlands.

Eén groep vertegenwoordigde de Duitstalige gebieden (Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen en Oost-België), de andere groep de Franstalige gebieden (Noord-Frankrijk, Wallonië en het tweetalige Brussel). Met name bij de analyse en interpretatie van de resultaten hebben beide groepen een cruciale rol gespeeld. Ook hebben de groepen beleids- en activiteitenvoorstellen gedaan om verbeteringen te bewerkstelligen in het onderwijs Nederlands, op die terreinen waar dit onderzoek dat vraagt.

5 Het vak Nederlands in het middelbaar onderwijs in de buurtaalregio's

Het onderwijs Nederlands als buurtaal heeft in de regio's grenzend aan Nederland en Vlaanderen niet overal dezelfde status. Ook verschillen de programma's en doelstellingen van het onderwijs Nederlands. Hieronder wordt globaal weergegeven welke rol het onderwijs Nederlands in elke regio heeft. De cijfers die worden gegeven, betreffen uitsluitend het voortgezet onderwijs en daarbinnen de officiële cursussen, waardoor populaire cursussoorten zoals de Duitse 'Arbeitsgemeinschaften' (vergelijkbaar met keuzelessen) niet worden meegeteld.

5.1 Nedersaksen

In deze deelstaat wordt het onderwijs Nederlands voornamelijk in het voortgezet onderwijs aangeboden, zowel in het beroeps- als in het algemeen voortgezet onderwijs. Enkele Grundschulen bieden ook Nederlands aan. Dat gebeurt vooral in scholen langs de grens met Nederland (provincies Groningen, Drenthe en Noord-Overijssel). Het Nederlands heeft de status van tweede of derde vreemde taal, na het Engels (de eerste vreemde taal). Het Nederlands kan onderdeel zijn van het eindexamen. Ongeveer 8.000 leerlingen volgen dit onderwijs.

5.2 Noordrijn-Westfalen

In Noordrijn-Westfalen leren in het voortgezet onderwijs ruim 30.000 leerlingen Nederlands in het algemeen vormend en beroepsonderwijs. Dat aantal is de afgelopen jaren flink toegenomen en zou nog sterker zijn gegroeid, als er meer docenten Nederlands beschikbaar zouden zijn. Dat lerarentekort geldt ook voor de andere vier regio's. In een reeks gemeenten langs de grens bieden meerdere Grundschulen al Nederlands aan. Ook de middelbare scholen met het vak Nederlands zijn te vinden langs de grens met Nederland (in de 'Bezirksregierungen' van Münster, Düsseldorf en Köln). Het Nederlands kan als eindexamenvak gekozen worden.

5.3 Oost-België

De Duitstalige gemeenschap in België is klein maar heeft een volwaardig eigen schoolsysteem. 4.500 leerlingen volgen het middelbaar onderwijs. Vanwege de veelvuldige contacten met het Franstalig gebied, is het Frans de eerste vreemde taal en het Engels de tweede vreemde taal. Het Nederlands komt dus op de derde plaats, maar wordt toch naar verhouding veel geleerd: ongeveer 1.000 leerlingen kiezen Nederlands.

5.4 Wallonië en Brussel

Hier bevinden zich alleen al in het (algemeen) voortgezet onderwijs verreweg de meeste leerlingen die Nederlands leren: ongeveer 130.000. Het Nederlands is immers een landstaal voor de Franstalige Belgen. In het tweetalige Brussel is het Nederlands al vanaf de basisschool een verplicht vak. In het middelbaar onderwijs, dat ongeveer 360.000 leerlingen telt, wordt deze taal in het hele gebied gekozen (niet alleen langs de taalgrens), maar het Engels wordt steeds populairder als eerste taal. Er is een groeiend aantal zogenaamde immersiescholen (123 secundaire scholen), waar een aantal vakken ook in de vreemde taal wordt aangeboden; van de immersiescholen zijn die met Nederlands het talrijkst (72 scholen). Veel basisscholen hebben ook een aanbod Nederlands.

5.5 Noord-Frankrijk

In Noord-Frankrijk volgen ongeveer 1.200 leerlingen het Nederlands in het eerste segment van het middelbaar onderwijs, op de 'Collèges' (leerlingen van 11-16 jaar). Dat gebeurt in een aantal gemeenten langs de grens met Vlaanderen. Veel van de leerlingen zijn al in de basisschool begonnen met het leren van Nederlands. De Noord-Franse onderwijsoverheid bevordert Nederlands leren sterk. Het vak Nederlands telt niet mee bij de bevordering naar een volgend leerjaar. De leerlingen kunnen het Nederlands ook voortzetten in het tweede segment van het middelbaar onderwijs, de 'Lycées' (ongeveer 1.000 leerlingen). In het basisonderwijs leren zo'n 4.000 leerlingen Nederlands.

6 De beleving van de Nederlandse taal

Een eerste serie vragen peilde vooral de mening die de leerlingen hebben over de Nederlandse taal ‘an sich’. Het ging dus niet om het Nederlands als vak op school. Dat thema komt in het volgende hoofdstuk uitvoerig aan de orde.

6.1 Interessant en nuttig

Da wir in der Grenzregion leben, ist Niederländisch nützlich für das alltägliche Leben. Ich finde es ist ein interessanter Unterricht und es ist interessant, etwas über die Kultur und das Leben zu lernen.

Leerling in Noordrijn-Westfalen

Ongeveer twee derde van de leerlingen vindt het Nederlands een interessante taal, de leerlingen in Wallonië en Brussel die dat bevestigen zijn iets minder talrijk, maar het is nog altijd een ruime meerderheid.

De meerderheid van de leerlingen ziet ook het nut van het leren van de taal, met name voor het vinden van een baan later. Vooral de Belgische leerlingen (78% in Oost-België en 85% in Wallonië-Brussel) noemen dat, en dat is goed te verklaren, aangezien het Nederlands een van de drie landstalen is. Ook als gevraagd wordt waarom de leerlingen Nederlands gekozen hebben, noemen de Belgische leerlingen vooral de kansen op de arbeidsmarkt. Dit in tegenstelling tot de Duitse leerlingen die vaker aangeven dat ze de taal kiezen omdat ‘ze er iets mee hebben’, of omdat ze de taal interessant en/of mooi vinden. Een vergelijkbaar verschil tussen de Duitstalige en Franstalige jongeren vinden we terug

bij de vraag of zij het Nederlands gebruiken voor vakantie en uitstapjes naar Nederland en Vlaanderen: voor de Duitstaligen bevestigt meer dan de helft die reden, terwijl bij de Franstaligen dat iets meer dan een kwart is.

Ook al zijn de kansen op de arbeidsmarkt een belangrijke reden om Nederlands te kiezen, er zijn maar weinig jongeren die verwachten in Nederland of Vlaanderen te gaan werken: in de Duitstalige gebieden tussen de 3 en 6%. Men zou verwachten dat dit aantal in Wallonië en Brussel groter zou zijn, maar ook daar verwacht slechts 6% dat. Opvallend is dat maar liefst 21% van de leerlingen in Noord-Frankrijk denkt dat ze in een Nederlandstalig gebied zouden kunnen gaan werken. Een verklaring daarvoor is mogelijk de hoge werkloosheid in Noord-Frankrijk. Deze leerlingen zien een toekomstige studie aldaar ook meer zitten (11%) dan de Franstalige leerlingen in België (7%). De Duitstalige leerlingen schatten de kans dat ze in Nederland of Vlaanderen gaan studeren iets hoger

J'ai choisi le cours de néerlandais, car je vais souvent en Belgique. J'ai des amis, de la famille et peut-être le néerlandais me servira pour mes études ou mon travail. En plus, nous avons eu en 4ème une prof gentille.

Leerling in Noord-Frankrijk

in (tussen de 10 en 17%).

Weinig leerlingen geven aan dat het Nederlands nuttig is omdat de Nederlandse of Vlaamse cultuur hen aantrekt (rond de 10%). Een gunstige uitzondering daarop vormen de Noord-Franse leerlingen, waarvan er 18% aangeeft dat ze het

Nederlands nodig hebben omdat de Nederlandstalige cultuur hen aantrekt.

C'est une langue parlée dans notre pays, donc je trouvais cela logique d'apprendre cette langue et en plus, j'ai une partie de la famille flamande donc cela me permet de pouvoir communiquer avec eux.

Leerling in Wallonië/Brussel

6.2 Interpretatie van de resultaten

Deze bevindingen roepen de vraag op hoe we de percentages moeten interpreteren, hier en in het vervolg van dit onderzoeksverslag. In welke gevallen is een bepaald percentage 'weinig' of 'veel' te noemen? De vergelijking tussen de regio's relateert de percentages, vandaar dat dit stelselmatig gebeurt. Het zou interessant zijn de percentages ook te vergelijken met die van het DIA-onderzoek rond het onderwijs Duits in Nederland. Dat gebeurt niet in dit rapport.

Nog lastiger is de vraag bij welk percentage de onderwijsspecialisten tevreden zijn. Voorafgaand aan een presentatie van de resultaten aan een groep inspecteurs in Wallonië en Brussel werd bijvoorbeeld gevraagd of ze tevreden zouden zijn, als 51% van de leerlingen hun docent een goede docent zou vinden. Een meerderheid van de inspectieleden gaf aan dat men 51% voldoende vond (zie hoofdstuk 8.1 voor de antwoorden van de leerlingen op deze vraag). De vraag is of een andere groep deskundigen (bijvoorbeeld de lerarenopleiders) ook tevreden zou zijn met 51%.

Ook zetten we verderop de mening van leerlingen naast die van de docenten, waardoor percentages in een ander kader worden geplaatst. Helaas is er weinig onderzoek gedaan naar de beleving van andere talen of schoolvakken waardoor de cijfers beter te interpreteren zouden zijn.

6.3 Maar mooi?

Weinig leerlingen geven aan dat het Nederlands nuttig is omdat ze door de Nederlandse of Vlaamse cultuur worden aangetrokken (rond de 10%). Een gunstige uitzondering daarop vormen de Noord-Franse leerlingen, waarvan 18% het Nederlands nodig heeft voor de Nederlandstalige cultuur.

Bijna twee derde van de Duitstalige leerlingen vindt het Nederlands een mooie taal, terwijl slechts 18% van de Waalse en Brusselse leerlingen dat vindt. Van de laatste groep vindt 62% het Nederlands juist niet mooi. Bij de Noord-Franse leerlingen zijn iets meer leerlingen het eens dan oneens met de stelling dat het Nederlands een mooie taal is. De verklaringen die experts binnen de klankbordgroepen geven voor de mening van de leerlingen in Wallonië en Brussel, hebben te maken met het 'Belgische probleem': het beeld dat in de media gegeven wordt van Vlaanderen en de Vlamingen. De politieke conflicten spelen daar duidelijk mee, en dan vooral de moeizame samenwerking tussen politieke partijen in beide taalgemeenschappen. Ook de vaak negatieve houding van ouders speelt volgens hen een grote rol.

Een kleine meerderheid van de Duitstalige leerlingen vindt het Nederlands een gemakkelijke taal om te gebruiken, terwijl ongeveer een derde van de Franstalige leerlingen dat vindt. Dat heeft volgens de klankbordgroepen hoogstwaarschijnlijk te maken met de verwantschap tussen het Duits en het Nederlands, beide Germaanse talen. Voor de Franstalige leerlingen is het Nederlands een taal die sterker verschilt van hun eigen taal dan de andere (Romaanse) schooltalen, zoals Italiaans en Spaans. Opvallend is hoezeer leerlingen in Nedersaksen het

Von den drei Sprachen, die wir zur Auswahl hatten, war Niederländisch die leichteste.

Leerling in Nedersaksen over de reden voor de keuze van het Nederlands

Nederlands gemakkelijk vinden (60%), dat komt

mogelijk doordat het dialect ter plaatse heel dicht bij het Nederlands staat en doordat het dialect ook in het onderwijs gestimuleerd wordt.

7 De beleving van het onderwijs Nederlands

In dit hoofdstuk gaan we in op de antwoorden die de leerlingen gaven op vragen over het onderwijs Nederlands dat ze volgen. Opvallend is dat de leerlingen de vragen over het algemeen serieus oppakken en dat ze de tijd nemen om bij de open vragen antwoorden te geven. Enkele citaten daaruit illustreren dat ook. Via de docenten kregen we de reactie dat de enquête soms leidde tot klassengesprekken tussen de docent en de leerlingen over het onderwijs Nederlands. De klankbordgroepen gaven aan dat leerlingen over het algemeen weinig naar hun mening over het gevolgde onderwijs gevraagd wordt; zij betreuren dat, omdat het voor docenten een middel kan zijn om het onderwijs te verbeteren en de leerlingen meer te betrekken.

7.1 Een ruime voldoende

Driekwart of meer van de leerlingen, dat verschilt licht per regio, is tevreden met de keuze voor het vak Nederlands. In de Duitstalige gebieden ligt het percentage van tevreden leerlingen rond de 90% met als uitschieter Nedersaksen, waar 95% van de leerlingen tevredenheid uit. Ook vindt een ruime meerderheid van de leerlingen dat er veel variatie is in de thema's en de stof die wordt aangeboden.

In de Duitstalige gebieden bestempelt een ruime meerderheid van de leerlingen de lessen als prettig. Dat geldt ook voor Noord-Frankrijk. In Wallonië en Brussel vindt slechts 38% van de leerlingen het onderwijs Nederlands prettig.

Ongeveer driekwart van de leerlingen vindt dat hun docent Nederlands goed is; in Brussel en Wallonië is dat iets meer dan twee derde. Meer dan driekwart van de leerlingen vindt dat de docent goed omgaat

met fouten die de leerlingen maken. Door de experts binnen de klankbordgroepen wordt dat gezien als een belangrijk aspect van het talenonderwijs, omdat dat betekent dat de docent de leerlingen niet ontmoedigt om de taal te gebruiken.

Verständnisvoll, kritikfähig und kreativ im Unterricht beziehungsweise in der Gestaltung der Lernmittel.

Leerling uit Nedersaksen bij de vraag: Wat is je ideale docent Nederlands?

In de Duitstalige gebieden vindt iets meer dan de helft van de leerlingen de lessen Nederlands gemakkelijk. In de Franstalige gebieden ligt dat percentage lager: in Noord-Frankrijk 37% en in Wallonië en Brussel 26%. Nota bene: hier werd gevraagd of het onderwijs gemakkelijk was, niet of de taal gemakkelijk was (zie het voorgaande hoofdstuk).

7.2 En de lesinhouden?

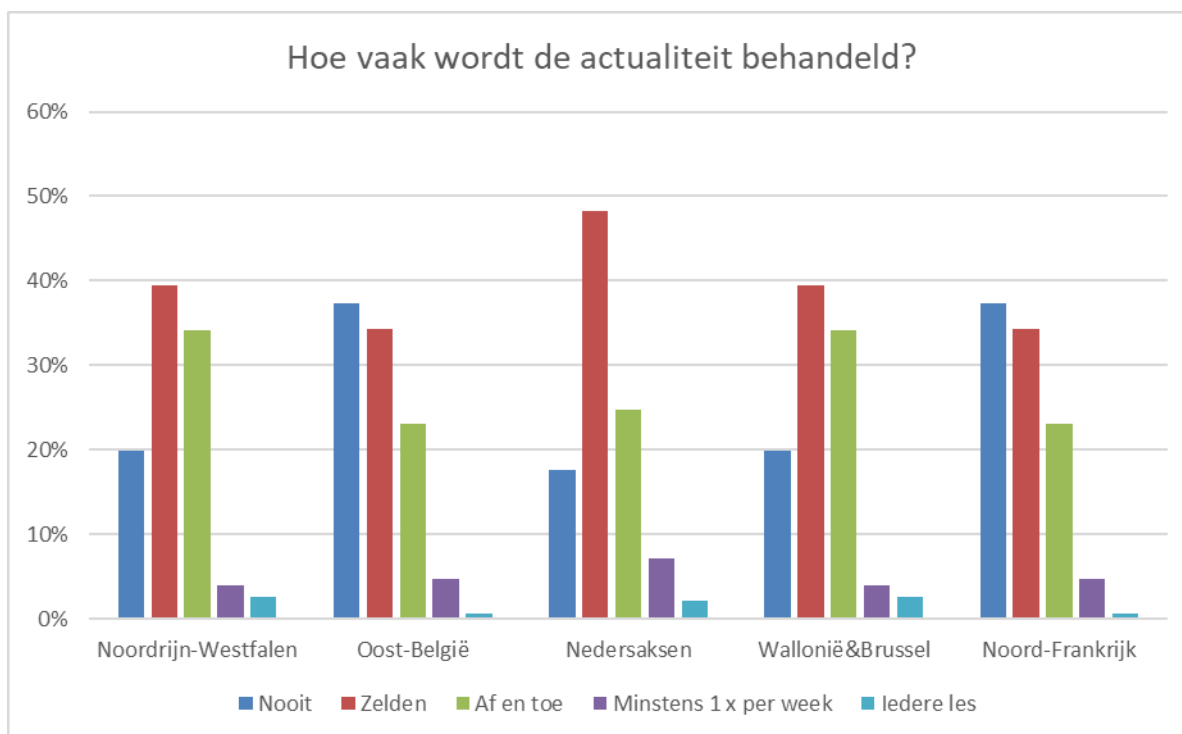
Eén serie vragen ging meer specifiek over lesinhouden en de diverse taalvaardigheden die in het onderwijs Nederlands aan de orde komen. In de meeste gevallen bleken de leerlingen tevreden met het aanbod. De leerlingen vinden over het algemeen dat onderdelen als lezen, schrijven en grammatica voldoende worden aangeboden. Wat betreft de schrijfvaardigheid moet wel vermeld worden dat 26% van de leerlingen in Wallonië en Brussel vinden dat dit onvoldoende aan bod komt.

Over het oefenen van luistervaardigheid is een grotere groep leerlingen ontevreden: 30 à 37% van de leerlingen vindt dat dit te weinig gebeurt. De leden van de klankbordgroepen beamen dat het een aandachtspunt is. Met name voor beginnende leerders van het Nederlands blijkt daarvoor te weinig lesmateriaal te zijn.

Nog groter is de ontevredenheid over het aanbod van actuele thema's uit Nederland en Vlaanderen. 33 tot 42% van de leerlingen zou die thema's vaker in de lessen willen zien terugkomen. Onderstaande grafiek geeft de frequentie van de behandeling van actuele thema's in de diverse regio's weer.

Ich denke, dass Niederländisch mir später in alltäglichen Situationen weiterhelfen kann. Außerdem lernt man durch den Unterricht die Kultur und die Geschichte von den Niederlanden kennen. Darüber hinaus finde ich es auch interessant, wenn mir Gemeinsamkeiten mit der deutschen Sprache auffallen. Auch ist die Unterrichtsatmosphäre sehr angenehm, da man keine Angst vor Antworten haben muss und man durch die Ähnlichkeit zum Deutschen leichter Antworten kann als in anderen Fremdsprachen.

Leerling in Noordrijn-Westfalen

Per regio wordt aangegeven met welke frequentie de actualiteit aan de orde komt; per frequentie categorie wordt in procenten uitgedrukt hoeveel leerlingen voor die categorie kiezen.

De actualiteit is nauwelijks aanwezig in het onderwijs Nederlands. In Noord-Frankrijk wordt docenten afgeraden om actualiteit in het onderwijs op te nemen en dat is terug te zien in bovenstaande grafiek. Het is voorstelbaar dat het voor docenten een flinke tijdsinvestering is om de actualiteit in de klas te brengen en om een thema van opdrachten te voorzien. Bovendien is het materiaal slechts tijdelijk te gebruiken, juist omdat het over een actueel onderwerp gaat. Deze verklaringen van de leden van de klankbordgroepen zijn erg aannemelijk, maar zij wijzen er ook op dat het van groot belang is om de realiteit van Vlaanderen en Nederland in het leslokaal te brengen om zo het 'vak Nederlands' te laten leven.

Op de vraag welke activiteiten de leerlingen wensen buiten de gewone Nederlandse les, kiezen de leerlingen in overgrote meerderheid voor excursies, schoolreizen naar Nederlandstalige gebieden en uitwisselingen met jongeren in Nederland en Vlaanderen. Ook voor de docenten zijn dat de belangrijkste extra activiteiten. In de klankbordgroepen werd naar voren gebracht dat leerlingen graag op stap gaan, en dat uitwisselingen bovendien een ideale mogelijkheid bieden om de opgedane taalkennis in de praktijk toe te passen. Op die manier ondervinden de leerlingen dan de dagelijkse cultuur van het land.

7.3 Cultuur

Datzelfde werd door de experts van de klankbordgroepen opgemerkt voor de frequentie waarmee cultuur in de lessen Nederlands wordt aangeboden. Zij pleiten niet zozeer voor behandeling van de klassieke cultuur met een grote 'C', maar eerder de jongerencultuur (zoals rap, graffiti, dj's, bloggers, vloggers, YouTubers). Ook cultuur in de betekenis van de dagelijkse gewoonten die in de beide taalgebieden bestaan, kan aan bod komen. Cultuur is weliswaar iets vaker onderdeel van het onderwijs dan de actuele thema's, maar 70 à 80% van de leerlingen antwoordt dat het nooit of hooguit af en toe wordt aangeboden. In Noord-Frankrijk is de component cultuur vaker aanwezig, docenten worden daar uitdrukkelijk gevraagd om in iedere lessenreeks een cultureel thema in te brengen. In de enquête geven de docenten hoge prioriteit aan cultuur als onderdeel van hun onderwijs. Na spreek- en gespreksvaardigheid neemt cultuur de derde plaats in.

Bij dit onderzoek zijn ook een aantal mogelijke verbanden tussen de antwoorden op verschillende vragen onderzocht. Zo kon worden vastgesteld dat leerlingen die in de lessen meer cultuur krijgen, het onderwijs ook fijner vinden.

Ein idealer Niederländischlehrer bringt den Schülern nicht nur die Sprache näher, sondern auch die Kultur und Lebensweise der Niederländer.

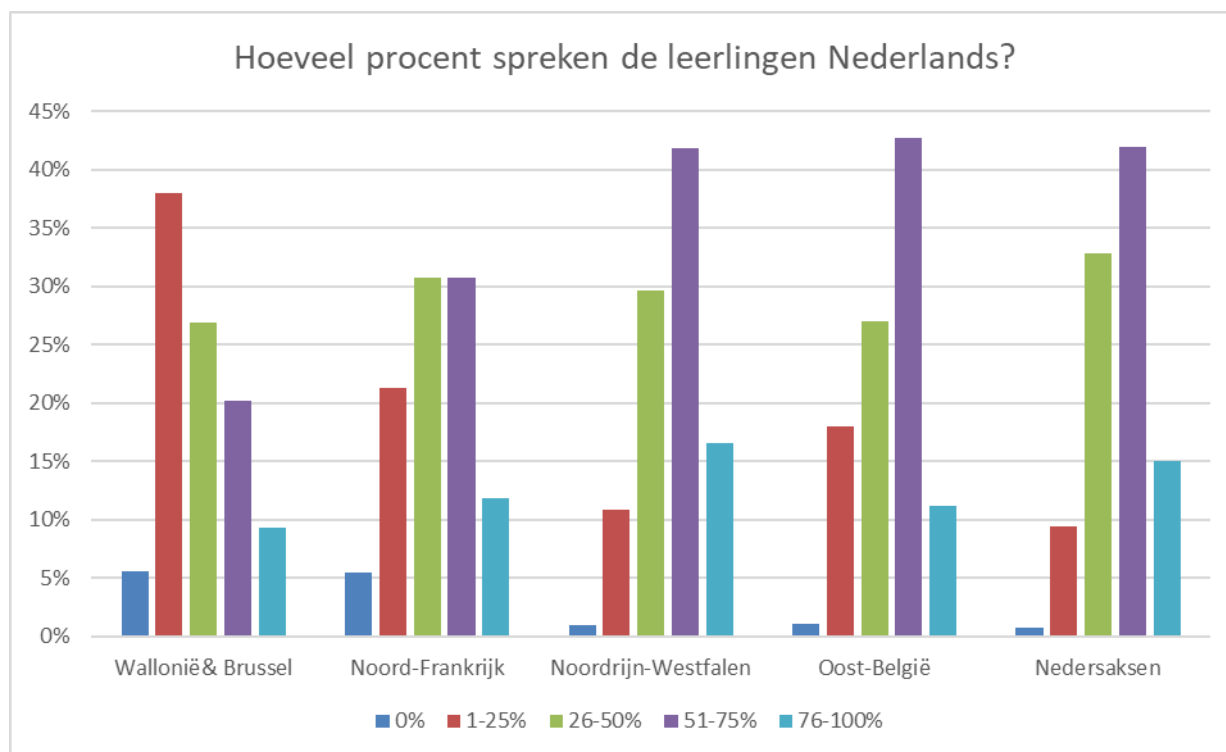
Leerling in Noordrijn-Westfalen

De klankbordgroepen viel op dat de lage frequentie van actualiteit en cultuur schril afsteekt tegen de mate waarin grammatica behandeld wordt. In Noordrijn-Westfalen antwoordt 71% van de leerlingen dat grammatica iedere les of minstens één keer per week aan de orde komt; in Oost-België is dat zelfs 86% en in de andere regio's ligt het percentage daartussenin. Experts in de klankbordgroepen gaven aan dat de docenten zelf mogelijk ook niet in alle gevallen goed op de hoogte zijn van actuele ontwikkelingen en van de cultuur in Vlaanderen en in Nederland. Veel docenten geven twee vakken en laten weten dat hun werklast het niet toelaat om voor beide vakken op de hoogte te blijven.

7.4 Genoeg gepraat?

Het antwoord daarop is een overduidelijk “nee”. Het spreken in de klas is iets waarover de leerlingen in grote meerderheid ontevreden zijn: ze willen graag meer spreken.

Onderstaande grafiek geeft aan hoe vaak de leerlingen aan het woord komen in de 5 gebieden:

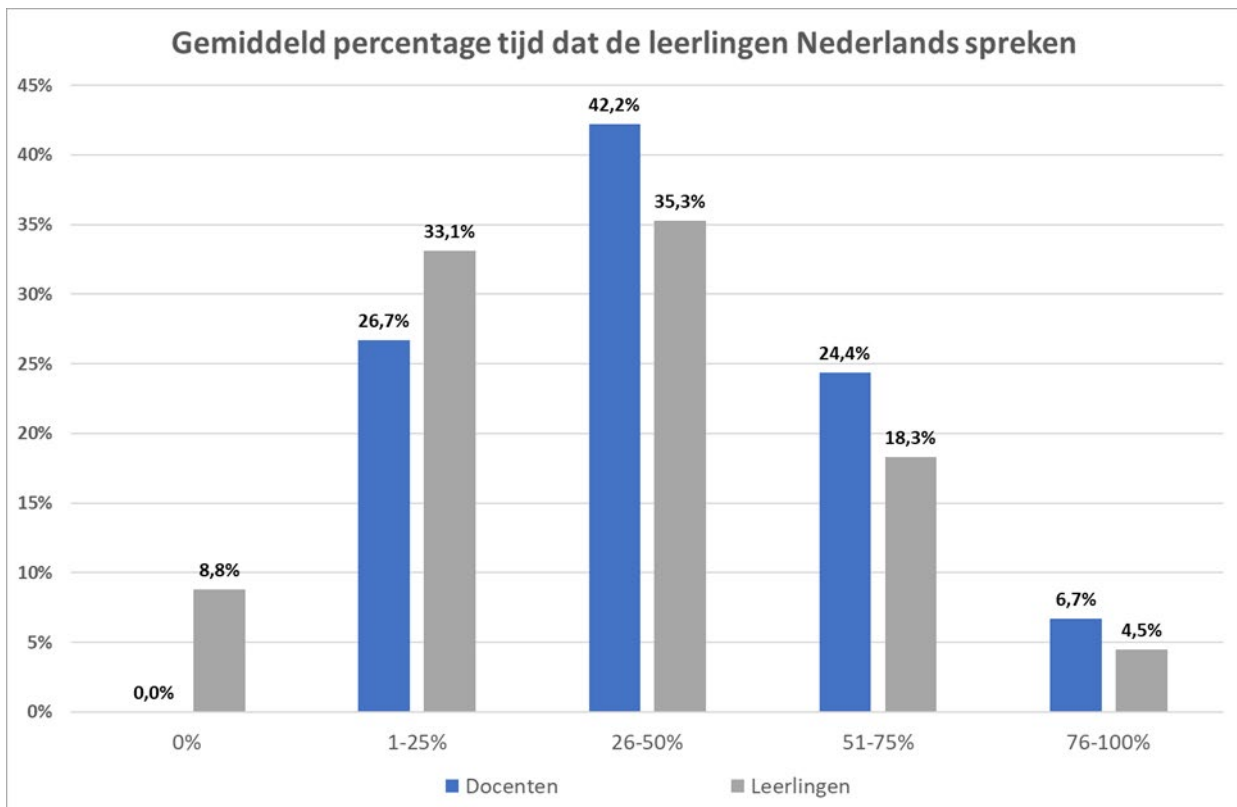
Hoeveel procent van de tijd dat de leerlingen aan het woord zijn, spreken ze Nederlands?

Er zijn duidelijke verschillen per regio als het gaat om het percentage van de tijd dat de leerlingen Nederlands spreken. Tussen de 42% (Noordrijn-Westfalen) en 71% (Brussel en Wallonië) van de leerlingen geeft aan minder of veel minder dan de helft van de tijd dat ze spreken het Nederlands te gebruiken. De experts van de klankbordgroepen vinden dat erg weinig en geven aan dat dit aspect van het onderwijs Nederlands de hoogste prioriteit moet hebben.

Weil ich denke, dass ich das sonst nicht lerne und in spontanen Situationen nicht antworten kann. Außerdem ist es hilfreich für Dialoge etc.

Leerling uit Nedersaksen die verklaart waarom hij meer Nederlands wil spreken

Opvallend is dat ook de docent de spreekvaardigheid het allerbelangrijkste vindt. Op de vraag welke onderdelen van het onderwijs zij het belangrijkste vinden, wordt spreekvaardigheid door 82% genoemd en gespreksvaardigheid door 74%, waarmee dat voor docenten de absolute toppers op het prioriteitenlijstje zijn. Uit de docentenonderzoek blijkt ook dat zij de hoeveelheid tijd dat de leerlingen Nederlands spreken anders inschatten dan de leerlingen.

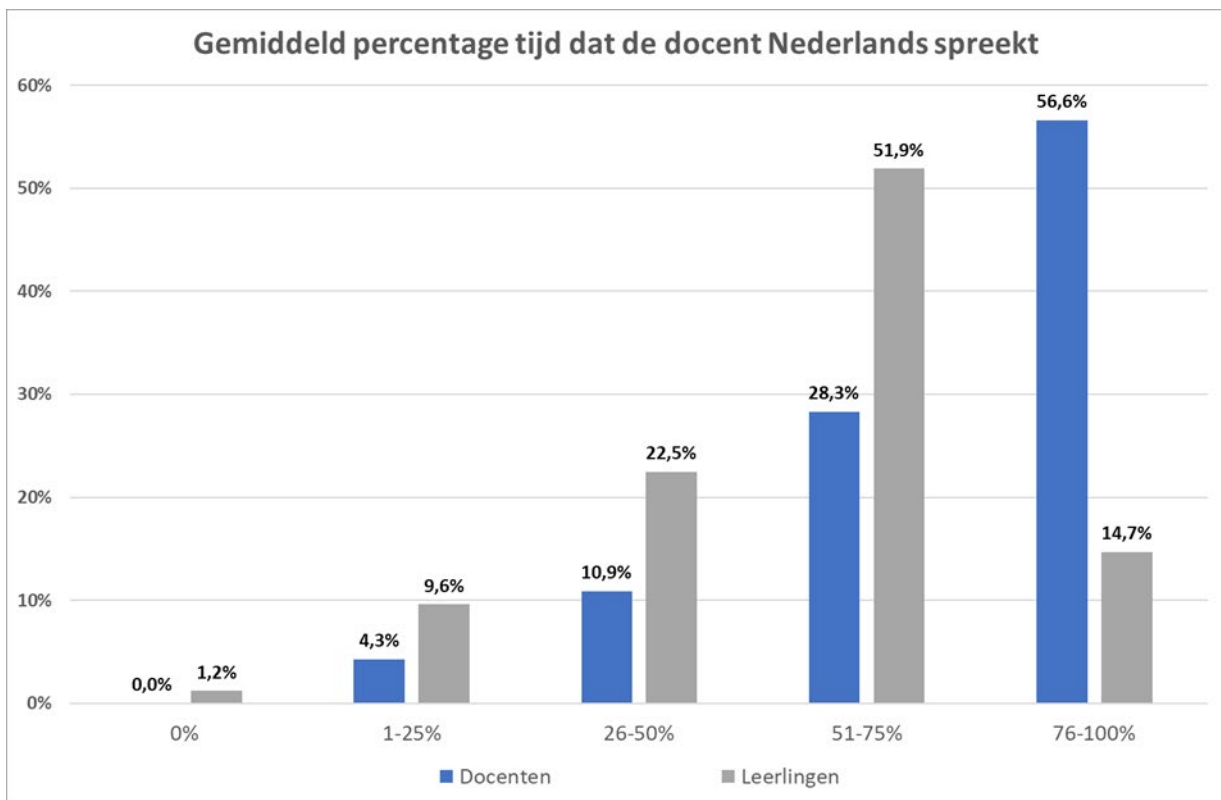

Inschatting hoe vaak de leerling Nederlands spreekt volgens de docenten en volgens de leerlingen (alle 5 buurtaalregio's tezamen).

Volgens de docenten spreken de leerlingen meer dan in de perceptie van de leerlingen het geval is. Het kan zijn dat de docent dat positiever wil zien, maar mogelijk hebben leerlingen het wat moeilijker om die percentages in te schatten. Waarschijnlijk ligt het exacte percentage ergens tussen beide, zo schatten de klankbordgroepen in. Een vergelijkbaar verschil van inschatting is ook te zien bij de vraag hoeveel de docent Nederlands spreekt.

Je pense qu'il faudrait que l'on essaye de parler un peu plus néerlandais pendant les cours, car comme ça le professeur pourrait nous corriger et ça nous permettrait d'apprendre de nos erreurs. Et ça nous permettrait même d'évoluer plus vite dans notre expression orale.

Leerling uit Noord-Frankrijk

Hoeveel spreekt de docent Nederlands volgens de docenten en de leerlingen (alle 5 regio's samen)?

Ook hier zien we dat de docent een positiever beeld heeft dan de leerling. Met name in de laatste categorie, waarbij de docent tussen 75 en 100% van de spreektijd in het Nederlands zou spreken, zien we dat de docent dat ongeveer vier keer zo hoog inschat als de leerling. De klankbordgroepen vinden dat de docenten te weinig Nederlands spreken, waardoor ook de leerlingen minder worden uitgenodigd om het Nederlands te gebruiken. Eén van de open vragen aan de leerlingen ging over hun ideale docent voor het Nederlands; veruit het meest genoemde criterium is dat de leerkracht goed en veel Nederlands spreekt.

Der ideale Niederländischlehrer spricht nur Niederländisch, außer bei Übersetzungen. Er fordert die Schüler dazu auf, selbst mehr Niederländisch im Unterricht zu sprechen.

Leerling in Oost-België

De klankbordgroepen geven aan dat de verklaring voor het beperkte gebruik van het Nederlands kan zijn dat de niveauverschillen in de klas soms erg groot zijn en dat docenten vrezen dat niet alle leerlingen het Nederlands kunnen volgen, laat staan in het Nederlands kunnen reageren. De docenten noemen dat zelf ook als obstakel. Ook geven de experts binnen de klankbordgroepen aan dat een deel van de docenten niet voldoende gekwalificeerd is of helemaal geen lerarenopleiding heeft gevolgd; door het grote docententekort worden in alle regio's onbevoegden ingezet voor het onderwijs Nederlands.

Dat laatste kan ook verklaren waarom veel docenten de leerlingen zelf weinig Nederlands laten spreken: zij beschikken niet over een palet aan werkvormen waarmee ze spreekvaardigheidsoopdrachten kunnen geven. Met name met grotere groepen leerlingen zeggen docenten problemen te ervaren om spreekvaardigheid te oefenen. Als grootste obstakel geven de docenten aan dat de leerlingen niet over

voldoende taalkennis beschikken om te kunnen spreken.

Dat geven de leerlingen in Noord-Frankrijk ook dikwijls aan als reden waarom zij niet nog meer willen spreken in de klas. Deze groep leerlingen is de enige waar minder dan de helft van de leerlingen om meer spreekvaardigheid vraagt; in alle andere regio's is het (ruim) meer dan de helft.

7.5 Dwarsverbanden

Diverse verbanden tussen vragen zijn onderzocht. In veel gevallen was een duidelijk verband moeilijk te leggen. Wel kon worden vastgesteld dat leerlingen die het Nederlands nuttig vinden, de taal ook gemakkelijker vinden en de lessen aantrekkelijker vinden. Ook vinden die leerlingen de lessen die vaker opdrachten buiten het leerboek omvatten fijner. Verder bestaat er een positief verband tussen het aanbod van lesmateriaal buiten de lesmethode en een grotere interesse voor de cultuur in Vlaanderen en Nederland. Bovenstaande verbanden zijn licht significant en kunnen niet automatisch als een causaal verband worden gezien; ook andere factoren kunnen meespelen. Een duidelijk verband bestaat wel tussen het fijner vinden van de lessen en de leerkracht die op een goede manier reageert op fouten die de leerlingen maken.

Er konden geen positieve verbanden worden geconstateerd tussen de excursies die leerlingen maken naar Vlaanderen of Nederland, of partnerschappen die er zijn met scholen aldaar, en een positievere houding ten opzichte van de Nederlandstalige gebieden en hun cultuur. In een enkel geval werd zelfs een negatief verband ontdekt: sommige leerlingen hadden meer interesse voor de Nederlandse cultuur en terwijl ze juist niet mee hadden gedaan aan uitwisselingen met Nederland en Vlaanderen. Een goede verklaring hebben de klankbordgroepen daarvoor niet kunnen geven.

8 De beleving van Nederland en Vlaanderen

Een aparte serie vragen informeerde naar de mening over Vlaanderen en Nederland, over het sociale leven en over de cultuur. Ook de frequentie van bezoeken over de grens is daarbij onder de loep genomen.

8.1 Bekendheid met Vlaanderen en Nederland

In de vragenlijst voor de leerlingen wordt ook enkele malen naar parate kennis over Vlaanderen en Nederland gevraagd. Zo werd gevraagd wat de hoofdstad van Vlaanderen is. In de beide Duitse deelstaten gaf ongeveer een kwart van de leerlingen het juiste antwoord, Brussel. In Oost-België wist ongeveer de helft van de leerlingen het antwoord; in Noord-Frankrijk iets meer dan de helft (53%) en in Wallonië-Brussel iets minder dan de helft (46%). Amsterdam als Nederlandse hoofdstad is bekender; alleen in Noord-Frankrijk was er minder dan de helft van de leerlingen die het goede antwoord gaf. In de overige gebieden varieerde dat van twee derde tot driekwart van de leerlingen.

8.2 Bekende persoonlijkheden

Je n'en connais pas personnellement et je trouve cela vraiment dommage de ne pas en connaître.

Leerling uit Wallonië bij de vraag welke Vlaamse bekendheden ze kennen (ook YouTubers, bloggers ...).

Welke bekende Nederlanders kennen de leerlingen? In de Franstalige gebieden worden vooral voetballers genoemd, waarbij Virgil van Dijk, Frenkie de Jong en Arjen Robben - in deze volgorde - het

klassement aanvoeren. De Noord-Franse leerlingen kunnen daarbuiten nauwelijks namen noemen, met uitzondering van koning Willem Alexander (41% van de leerlingen). In de categorie 'kunstenaars' worden Anne Frank en Vincent van Gogh het meest genoemd in de Franstalige gebieden. In de Duitstalige gebieden geniet hetzelfde voetballerstrio de meeste populariteit, maar daar is Arjen Robben, die in Duitsland speelde, de aanvoerder. Koning Willem Alexander volgt daarna, maar is minder bekend in Oost-België, waar rapper Jebroer en de Dj's Martin Garrix en Armin van Buuren wel een zekere bekendheid genieten.

Op de vraag naar bekende Vlamingen bleven de Duitstalige leerlingen vaak het antwoord schuldig. De meest genoemde persoonlijkheid was voetballer Kevin De Bruyne, hoewel die slechts 9 keer genoemd werd; in Oost-België geniet Maggie De Block een beperkte bekendheid (5 keer genoemd). Ook de Noord-Franse leerlingen konden in veruit de meeste gevallen geen namen geven, wel werd de Nederlandse koning Willem Alexander enkele keren genoemd evenals voetballer Eden Hazard, die echter Franstalig is. In Brussel en Wallonië stak Bart De Wever, partijleider van de N-VA met kop en schouders uit boven andere namen (125 keer genoemd); zijn partijgenoot Jan Jambon volgt als tweede (50 keer). Ver daarachter volgen Kevin De Bruyne (16) en Maggie De Block (15). Opvallend is dat deze jongeren maar liefst drie politici noemen in het viertal van meest bekende Vlamingen. Opmerkelijk genoeg zetten de leerlingen in Wallonië en Brussel Bart De Wever óók op de eerste plaats bij de vraag naar bekende Nederlanders. In hoofdstuk 7 over de beleving van de Nederlandse taal, gaven we al aan dat de

beleving van de Nederlandse taal in Wallonië en Brussel sterk wordt beïnvloed door de politieke

Je connais le ministre des sports et quelques autres ministres. Je connais des joueurs de foot et de hockey flamands.

Leerling uit Wallonië/Brussel

situatie in België. Dat wordt hier nog eens bevestigd. Slechts enkele Nederlandstalige auteurs, zoals Herman Koch, Tom Lanoye of Anne Frank, zijn bekend en worden door leerlingen sporadisch genoemd. In de meeste gevallen zijn het Nederlandse schrijvers. Vlaamse schrijvers zijn vrijwel geheel onbekend. De overgrote meerderheid van de leerlingen kan niet één naam van een schrijver geven.

8.3 Bezoek aan het buurland

Bijna driekwart van de leerlingen in de beide Duitse deelstaten is vaker dan 10 keer in Nederland geweest. Vrijwel geen enkele leerling is er nog nooit geweest. Dat is gebruikelijk voor een grenssituatie waar gemakkelijk de grens over wordt gegaan. Ook typerend daarvoor is dat deze leerlingen familie, kennissen of vrienden in Nederland hebben: dat geldt voor 43% in Noordrijn-Westfalen en 57% in Nedersaksen. De drie belangrijkste redenen om de grens over te steken, zijn: vakantie, een dagje uit of winkelen. Een duidelijke meerderheid van deze leerlingen is nog nooit in Vlaanderen geweest (73% in Nedersaksen en 61% in Noordrijn-Westfalen). Velen geven in een toelichting aan dat ze er ooit waren op doorreis naar andere landen.

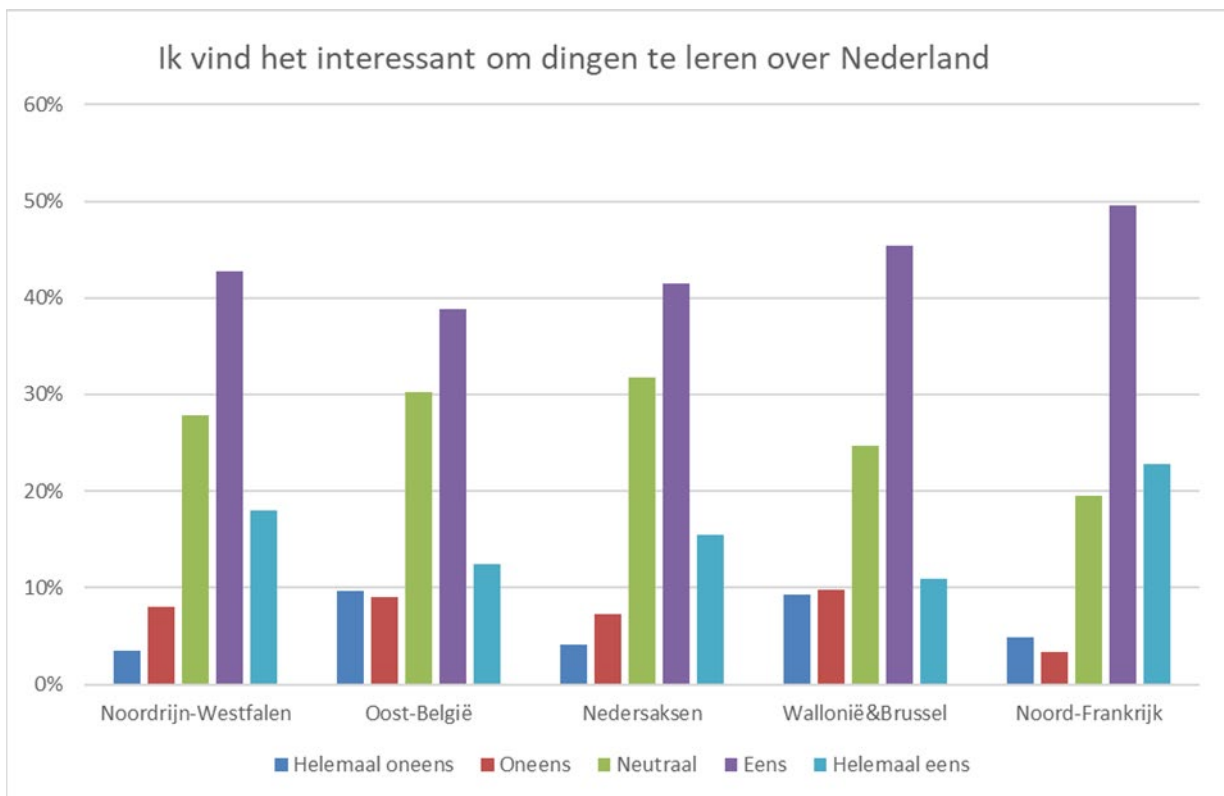
Oost-Belgische leerlingen komen minder vaak naar Nederland: 40% van hen is er nog nooit geweest en een kwart vaker dan 10 keer. Winkelen is duidelijk de populairste activiteit bij zo'n bezoek. Ongeveer 56% heeft er familie, kennissen of vrienden. Een derde van de leerlingen gaat vaker dan 10 keer naar Vlaanderen en 41% heeft er familie, vrienden of kennissen. Voor Vlaanderen is een dagje uit de belangrijkste reden voor een bezoek.

Bijna de helft (48%) van de leerlingen uit Wallonië en Brussel zijn vaker dan 10 keer in Vlaanderen geweest. Opvallend is dat hun Noord-Franse leeftijdsgenoten vaker de landsgrens overgaan: 55% is meer dan 10 keer in Vlaanderen geweest. Ook hebben de Franse leerlingen (57%) vaker familie, kennissen of vrienden in Vlaanderen dan de Belgische (51%). Daarbij speelt waarschijnlijk mee dat de scholen die Nederlands aanbieden in Noord-Frankrijk, in de nabijheid van de grens zijn, in het gebied van Lille/Rijsel tot Dunkerque/Duinkerken. Voor beide groepen Franstalige leerlingen is het dagje uit de belangrijkste reden om Vlaanderen te bezoeken. Ongeveer een kwart van de Franstalige leerlingen is nog nooit in Nederland geweest; 10% van de leerlingen in Wallonië-Brussel en 7% in Noord-Frankrijk zijn er vaker dan 10 keer geweest. Opmerkelijk is dat de meest aangeven dat de reden een schooluitstapje was (respectievelijk 24% en 42%). Voor vakantie bezocht slechts 20% en 16% Nederland.

Opvallend is dat over het algemeen genomen de leerlingen in het beroepsonderwijs minder vaak het buurland bezoeken dan leerlingen in het algemeen vormend onderwijs.

8.4 Interesse voor Vlaanderen en Nederland

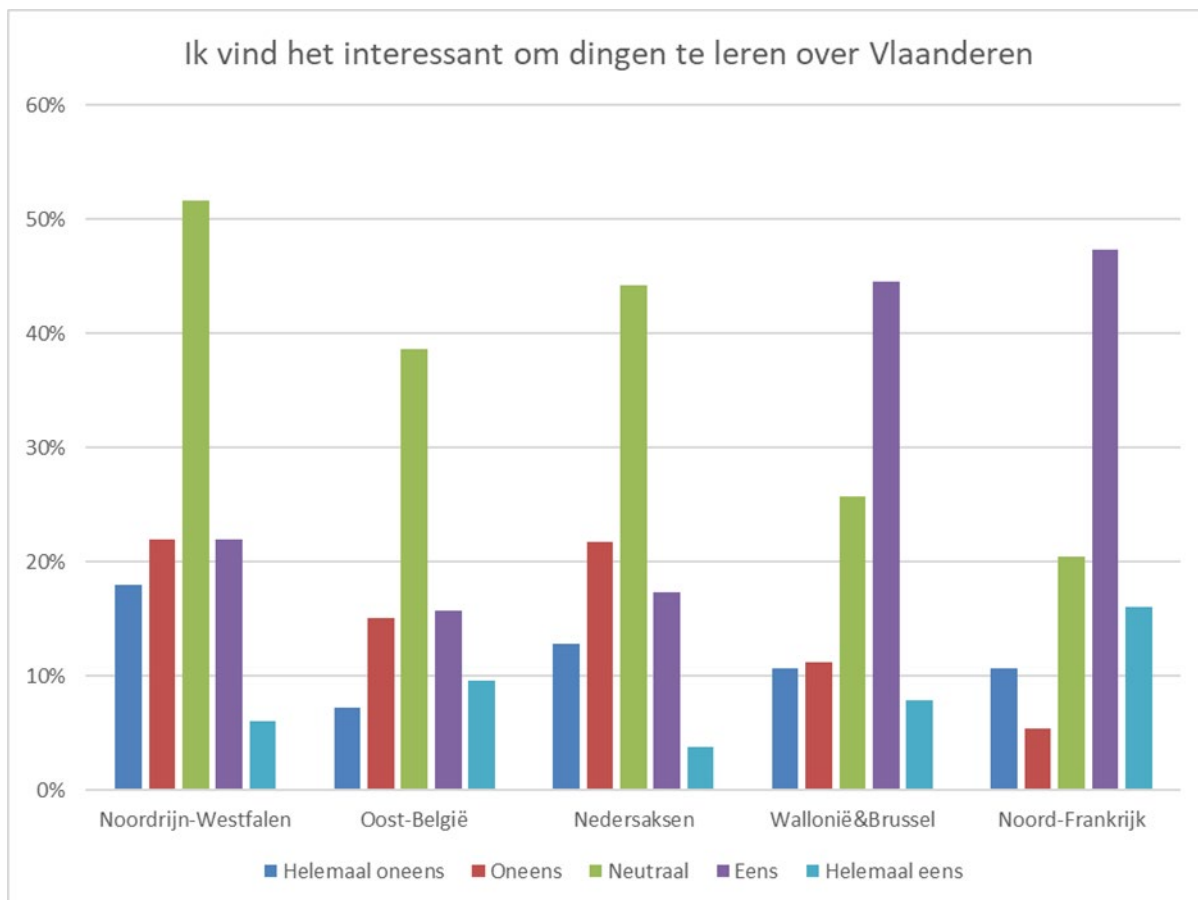
Aan de leerlingen is ook expliciet de vraag voorgelegd of ze het interessant vinden om meer te leren over Nederland.

Hoe sterk is de interesse in de 5 regio's om meer over Nederland te leren?

Een meerderheid van de leerlingen heeft interesse in meer leren over Nederland en het is opvallend dat bij de Noord-Franse leerlingen die interesse het grootst is. Als meer specifiek de vraag gesteld wordt wat de leerlingen vinden van de Nederlandse cultuur in de brede zin van het woord, is de belangstelling minder groot. Afhankelijk van de regio vindt 35 tot 44% van de leerlingen de Nederlandse cultuur interessant of zeer interessant. Een vrijwel even groot percentage kiest voor een neutrale houding. In Wallonië en Brussel geeft 26% van de leerlingen aan de cultuur niet te kennen, in Noord-Frankrijk 14% en in de Duitstalige gebieden schommelt dat tussen de 5 en 8%.

De interesse om meer te leren over Vlaanderen levert dit plaatje op:

Hoe sterk is de interesse om meer te leren over Vlaanderen?

Vlaanderen is weinig bekend in Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen en de grootste groep leerlingen kiest voor de optie neutraal. Als ze gevraagd worden wat ze van de Vlaamse cultuur vinden, geeft respectievelijk 31% en 28% aan dat die voor hen onbekend is en ongeveer een derde kiest daar voor de optie neutraal.

In Noord-Frankrijk, Wallonië en Brussel is de interesse om meer over Vlaanderen te weten, duidelijk groter. Respectievelijk 63% en 53% van de leerlingen geeft dat aan. Tijdens de besprekingen van de klankbordgroepen waren met name de vertegenwoordigers uit Brussel en Wallonië daardoor in positieve zin verrast. Minder positief waren ze over de uitkomst dat 26% van de leerlingen in Wallonië en Brussel aangeeft dat de Vlaamse cultuur voor hen onbekend is. Ongeveer een derde van deze leerlingen vindt de Vlaamse cultuur interessant tegenover bijna de helft van de leerlingen in Noord-Frankrijk.

9 Conclusies

9.1 Goede basis

Het onderwijs Nederlands wordt over het algemeen op een positieve manier beleefd door de leerlingen. Ze vinden de taal en de beide taalgebieden interessant. Per regio zijn er onderlinge verschillen, waarbij de wat negatievere beleving in Wallonië en Brussel opvalt. Daar wordt echter het nut van het Nederlands voor de toekomst als belangrijker ingeschat. De Franstalige leerlingen, ook die in Noord-Frankrijk, vinden de taal minder gemakkelijk dan hun Duitstalige leeftijdsgenoten.

De leerlingen zijn over het algemeen tevreden over het aangeboden onderwijs en ze vinden dat ze een goede keuze hebben gemaakt om Nederlands te leren. De lessen worden als redelijk prettig ervaren. De leerlingen zijn tevreden over hun docenten en vinden dat die op een goede manier omgaan met de fouten die de leerlingen maken.

9.2 De leerling aan het woord

Als belangrijk aandachtspunt komt naar voren de gebrekkige aandacht voor het mondeling gebruik van het Nederlands in de klas: het spreken van de leerlingen en van de docenten, en het luisteren naar Nederlands. Op zich is dat geen nieuw gegeven; in diverse regio's worden al initiatieven ontplooid om daarin verbetering te brengen. Dit onderzoek maakt echter wel duidelijk dat de spreekvaardigheid zowel voor de leerlingen als voor de docenten de hoogste prioriteit moet krijgen. Dit wordt nog versterkt door de constatering dat de docenten de tijd die ze momenteel wijden aan het spreken in de klas, waarschijnlijk enigszins overschatten; de leerlingen schatten dat over de volle breedte als minder in. Voor de experts in de klankbordgroepen is de spreekvaardigheid ook prioriteit nummer een. Het is

duidelijk dat het de nodige tijd zal vergen om daar verandering in te brengen. Temeer omdat de docenten diverse obstakels noemen waarop ze stuiten als ze meer willen spreken. De docenten zullen daarbij ondersteund moeten worden. Met name het omgaan met niveauverschillen, zal de nodige aandacht vragen. Maar ook moet het spreken van het Nederlands een soort automatisme worden. Het doeltaal-voertaalprincipe zou, volgens de klankbordgroepen, voor het complete vreemdetalenonderwijs ingeburgerd moeten raken.

Alle geledingen in het onderwijs zullen daaraan moeten meewerken: de docent, het schoolmanagement, de overheden, de nascholers, de pedagogisch begeleiders en docentenopleiders, en natuurlijk de leerlingen zelf. Daarvoor zal het belangrijk zijn om de conclusies van dit onderzoek goed te over te brengen naar al deze geledingen. Bovendien moeten leerlingen vaker aan het woord komen, waardoor ze op langere termijn betrokken blijven bij de discussie over het onderwijs Nederlands.

9.3 Cultuur, actualiteit, het leven in Nederland en Vlaanderen

Ook als het gaat om cultuur, in de brede zin van het woord, zitten leerlingen en docenten op één lijn: dat aspect verdient meer aandacht. Opnieuw bestaan er verschillen tussen de regio's. Vanuit de klankbordgroepen werd nog eens benadrukt dat dit essentieel is voor kwaliteitsvol talenonderwijs en dat met name kennismaking met de jongerencultuur een pluspunt is. Het motiveert de leerlingen ook, zoals blijkt uit geconstateerde dwarsverbanden tussen antwoorden op diverse vragen. Noord-Franse leerlingen die meer cultuur krijgen, hebben daar ook

meer interesse in. Verbaasd zijn de experts in de klankbordgroep over de onbekendheid van de jeugd in Wallonië en Brussel met de Nederlandstalige cultuur; zij veronderstellen dat dit ook van invloed is op de meer negatieve houding ten opzichte van het Nederlands.

Meer aandacht voor cultuur, actualiteit en de realiteit in Nederland en Vlaanderen is dus gewenst evenals de mogelijkheid om contacten te leggen met jongeren in de taalgebieden, om uitwisselingen op te zetten, en bezoeken en excursies te organiseren.

9.4 Integrale aanpak

Zoals vaak bij dit soort onderzoeken, is de conclusie dat er meer tijd moet worden besteed aan bepaalde onderdelen van het onderwijs. De vraag rijst dan onmiddellijk waar die tijd vandaan moet komen en wat dan minder tijd zou moeten krijgen. De oplossing moet gezocht worden in een meer integrale aanpak van de diverse componenten. Schrijf- en leesvaardigheid zullen geen slachtoffer mogen worden van een versterking van het spreken: ze kunnen uitstekend gecombineerd worden met de mondelinge vaardigheden. Ook kan bijvoorbeeld een versterkte aandacht voor actualiteit en cultuur gekoppeld worden aan spreekvaardigheidsoopdrachten.

In het volgende hoofdstuk wordt nader ingegaan op nieuw beleid en activiteiten die nodig zijn om het Nederlands beter te ondersteunen. Op welke manier dat het beste vorm kan krijgen, moet nog nader uitgewerkt worden. Dat kan per regio sterk verschillen en daarvoor zal overleg met de diverse partners een eerste vereiste zijn.

10 Aanbevelingen en acties

10.1 Aanbevelingen richting onderwijsveld en beleidsorganisaties

- De spreekvaardigheid sterk stimuleren; lesgevers hebben een behoefte aan ondersteuning om deze vaardigheid te versterken in de praktijk. Hoe kunnen ook leerlingen met een nog beperkte taalvaardigheid aanspreekvaardigheidsoefeningen doen? Hoe kunnen docenten omgaan met verschillende niveaus in de klas (differentiatie)? Hoe kan spreekvaardigheid in grote groepen worden toegepast? Welke toneelmatige en muzische werkvormen bestaan daarvoor? Via professionaliseringsactiviteiten en in de initiële lerarenopleidingen zou dat nadrukkelijk onder de aandacht moeten worden gebracht. Uit de docentenenquête blijkt dat naast fysieke nascholingen docenten ook graag netwerken met onderlinge uitwisseling en virtuele contacten willen gebruiken om zich verder te ontwikkelen.

In duo's spreken, neemt spreekangst bij leerlingen weg.

- Een aan te bevelen nascholing daarvoor zou zijn om de lesgevers een meerdaagse immersiecursus aan te bieden, waarbij zij zelf

hun spreekvaardigheid perfectioneren en actualiseren. Daarbij komen ze zelf met vernieuwende en activerende werkvormen in aanraking, die ze later in de praktijk kunnen toepassen. De deelnemers leren ook hoe ze snel en eenvoudig spreekopdrachten kunnen maken. Docenten zullen door meer vertrouwen in hun eigen Nederlands ook zelf meer gaan spreken in de lessen.

- Lesmateriaal en lesideeën uitwisselen tussen de diverse regio's en die breed verspreiden. In eerste instantie kan worden ingezet op spreekvaardigheidsoepdrachten voor leerlingen. De producten die lesgevers in eerdergenoemde nascholing ontwikkelen, kunnen daarvoor gebruikt worden. Daarnaast zal Mijn NVT van de Taalunie sterk inzetten op het verzamelen en verspreiden van spreekvaardigheidsmateriaal.
- Ook de luistervaardigheid verdient een belangrijkere plaats in het dagelijkse onderwijsproces. De docent die zoveel mogelijk het Nederlands in de klas gebruikt, vormt daarvoor een noodzakelijk startpunt. De promotie van het doeltaal-voertaalprincipe verdient meer aandacht, zeker in de Franstalige gebieden.
- Het zal belangrijk zijn om versterkte aandacht voor de spreekvaardigheid en luistervaardigheid niet ten koste te laten gaan van de vaardigheden lezen en schrijven. Juist een integrale aanpak, waarbij diverse vaardigheden gecombineerd worden, leveren een meerwaarde voor het onderwijs Nederlands.
- De actualiteit een grotere rol geven in het onderwijs en voor de jeugd aansprekende

thema's in de lessen introduceren. Waar mogelijk gecombineerd met aandacht voor (jongeren)cultuur en 'leuke weetjes' over de gebruiken en de dagelijkse realiteit in Nederland en Vlaanderen.

- Trainingen voor lesgevers om meer bekend te raken met de jongerencultuur (rap, poetryslam, bloggers, YouTubers en dergelijke) in Nederland en Vlaanderen. Ook worden suggesties gedaan om vormen van jongerencultuur in te zetten voor het onderwijs Nederlands.

10.2 Acties Taalunie in samenwerking met haar partners

- Versterkt inzetten op het aanbieden van nascholingen rond spreek- en luistervaardigheid en bijdragen aan de bovengenoemde nascholingen om het spreken te bevorderen.
- Ontwikkeling van spreekvaardigheidsoopdrachten: voorstellen zijn welkom voor het produceren van spreekvaardigheidsoopdrachten met een duidelijke handleiding voor de lesgevers, ook voor degenen die daarmee minder ervaring hebben. De Taalunie zal bijdragen aan de verspreiding van reeds ontwikkeld spreekvaardigheidsmateriaal via Mijn NVT (mijnnvt.taalunie.org).
- De Taalunie zal experts op het gebied van spreekvaardigheidsonderwijs bijeenbrengen om de meest recente kennis daarover te bundelen en deze expertise breed in de diverse regio's verspreiden. Voor de verspreiding zullen nascholers, docentenopleiders en vakdidactici ter plaatse de voor hun regio meest geschikte kanalen gebruiken (regionale nascholingen, initiatieven op gemeenteniveau enz.).
- Infobrochure of ander (digitaal) medium over het Nederlands, Nederland en Vlaanderen, die objectieve informatie geeft, aantrekkelijk is, en vooroordelen probeert weg te nemen. Enerzijds gericht op de leerlingen zelf (zie voorbeeld van de brochure in Noord-Frankrijk) en hun ouders en anderzijds voor schoolbesturen/schoolleidingen.
- De Taalunie zal een lesmodule laten ontwikkelen waarbij leerlingen zich meer bewust worden van de manier waarop mensen een mening vormen over een bepaalde taal, een cultuur, een bevolkingsgroep. Dat wordt toegespitst op het Nederlands en de module geeft voorbeelden van gevallen waar men zich gauw kan laten leiden door vooroordelen.
- Docenten op het vlak van actualiteit ondersteunen via het 'Ontbijtei' (werktitel ontleend aan een vergelijkbaar initiatief, 'das Frühstücksei van het Duitsland Instituut Amsterdam voor het onderwijs Duits in Nederland): een wekelijks actualiteitsitem met lesmateriaal, waarin ook de cultuur van het land en de kennis van land en volk meer aandacht krijgen en waardoor de luistervaardigheid versterkt wordt. Opdrachten daarbij worden op twee taalvaardigheidsniveaus uitgewerkt.
- Via Mijn NVT (mijnnvt.taalunie.org) zijn al gratis audio-opnames beschikbaar. De Taalunie zal een opdracht formuleren waarbij bestaand, vrij beschikbaar luistermateriaal geïnventariseerd wordt, met name voor het niveau A1/A2. Ook aanvragen voor de ontwikkeling van luistermateriaal zal ze graag ondersteunen.
- De Taalunie gaat lesgevers inhoudelijk ondersteunen bij de organisatie van samenwerkingsprojecten met scholen in Vlaanderen en Nederland. De Taalunie ontvangt graag voorstellen voor een draaiboek voor het voorbereiden en organiseren van pedagogisch verantwoorde uitwisselingen/schoolpartnerschappen. Daarnaast gaat ze de toekenning van labels als Euregioprofielschool en Euregioschool, die een scholensamenwerking vereisen, langs het gehele grensgebied ondersteunen.
- De Taalunie zal zorgdragen voor een update van het huidige overzicht van bestaande

taalkampen, taalvakanties en dergelijke voor de Nederlandse taal, zonder zich uit te kunnen spreken over de kwaliteit daarvan. Mogelijk dat in de toekomst een vorm van kwaliteitscontrole daarvoor ontwikkeld kan worden.

- Onderzoek of een samenwerking met en tussen lerarenopleidingen binnen en buiten het taalgebied mogelijk is om bovenstaande acties mee vorm te geven.
- De Taalunie gaat een terugkoppeling van de resultaten van dit onderzoek naar de diverse geledingen organiseren en daarvoor ook een specifieke pagina op de Taaluniesite inrichten. Naar de leerlingen zal een specifieke terugkoppeling plaatsvinden. Dat kan gebeuren in de vorm van een korte video waarin leerlingen zelf aan het woord komen. Ook komt er een lesbrieven waarmee lesgevers de resultaten kunnen bespreken en mogelijk samen met de leerlingen actie gaan ondernemen voor verbeteringen. Daaraan wordt een concours gekoppeld voor de ‘beste les spreekvaardigheid’ om de dialoog rond meer spreken op gang te houden en praktijkvoorbeelden te verspreiden.

10.3 Tot slot

Bovengenoemde aanbevelingen en acties zullen efficiënter zijn als de diverse regio's daadwerkelijk samenwerken, en krachten en expertise bundelen om activiteiten op de rails te zetten. De Taalunie heeft daarvoor de basis gelegd en zal die samenwerking in de komende periode stimuleren en waar mogelijk ondersteunen.

Meewerkende organisaties en personen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het welslagen van dit onderzoek, aan de analyse van de resultaten en aan het formuleren van acties en beleid. De Taalunie en de deelnemers willen de zogenaamde klankbordgroepen waarbinnen ze samenwerkten graag betrekken bij de follow-up. Daarnaast zullen ze ook een meer algemeen adviserende rol spelen richting Taalunie.

Het beroepsgericht onderwijs zou in de nabije toekomst nader moeten worden ondervraagd. Over twee à drie jaar zou dit onderzoek opnieuw moeten worden georganiseerd, met dezelfde leerlingen, om de evolutie te zien, met name ook wat betreft oriëntatie op studie of beroep (al of niet over de grens).

Colofon

De leerling aan het woord Belevingsonderzoek onderwijs Nederlands in de buurtaalregio's

Redactie

Ruud Halink

Met medewerking van

Hellmuth Van Berlo

Ilse van der Horst

Jo Sterckx

Aanvullende data-analyse

Peter Edelenbos

Lay-out

Ellen Haksel

Fotografie

Tanja Wilden

De Taalunie is de beleidsorganisatie die het Nederlands ondersteunt. Onze deskundigen verbinden hiervoor partijen met elkaar, zodat zoveel mogelijk mensen het Nederlands kunnen gebruiken

Taalunie 2020

Telefoon

+ 31 (0)70 – 346 95 48

E-mail

info@taalunie.org

Bezoekadres Den Haag

Paleisstraat 9

2514 JA Den Haag

Nederland

Bezoekadres Brussel

Gebouw Vlaams-Nederlands huis deBuren (2^e verdieping)

Leopoldstraat 6

1000 Brussel, België